

SVENSKA AKADEMIEN

Av bibliotekarien EMERIK OLSONI

Förspelet.

GENOM reformationen avbröts Sveriges förbindelser med den europeiska kulturens kärnländer, och Gustav Vasas framfart berövade allt högre kulturarbete dess ekonomiska grund, vilket allt hade till följd, att Sverige för nära två århundraden blev efter i den allmänna kulturutvecklingen. Först på 1700-talet börjar man så småningom taga igen det förlorade. Då framträder den förste svenske vetenskapsidkaren med universell betydelse, Linné, som vi även se som förste president i den år 1739 grundade Kungl. Svenska Vetenskapsakademien. Redan några år tidigare, 1735, hade den franske konstnären Taravals ritskola i Kungliga slottets salar utvecklats till Kungl. Ritakademien, sedermera Akademien för de fria konsterna, efterföljd år 1771 av Musikaliska Akademien.

Den ledande kulturmakten i Europa är nu Frankrike, och det var därifrån som impulserna till allt detta akademigrundande kommo, framför allt till stiftandet av den *Vitterhetsakademie*, som efter mönstret av den redan av Richelieu stiftade Franska Akademien, år 1753 grundades av drottning Lovisa Ulrika, Fredrik II:s av Preussen begåvade syster.

Programmet för denna akademi definieras i första paragrafen av dess »lagar» med orden: »*Historien, Antiquiteter*, med hvad til bägges uplysning hörer, *Vältalighet* och *Svenska Språkets upodling*, äro de ämnen *Academien* äger til sit göromål.»

Bland de personer, som drottningen kallade till ledamöter i denna »sin» akademi, lägga vi märke till — vid sidan av några »herrar», främst bland dem baronen, sedermera greven och riksrådet Anders Johan von Höpken, som hörde till initiativtagarna till Vetenskapsakademien och som fungerade som dess sekreterare — de främsta representanterna för upplysningstidevarvets kritiska historieforskning, Olof von Dalin och Sven Bring (adlad Lagerbring), den förstnämnde även verksam som publicist — den förste i sitt slag i Sverige — för att inte tala om hans skaldskap, samt banbrytaren för vetenskaplig forskning av svenska språket, Johan Ihre.

I detta sammanhang är det skäl att i förbigående påpeka, att då initiativet till alla dessa företag kom mer eller mindre direkt från hovet och högadeln, stod i rikets östra hälft lärdomsfolket självt, dvs. Åbo Akademi, rikets erkänt främsta universitet med Henrik Gabriel Porthan som främste representant för modern kritisk forskning, i spetsen för den kulturella utvecklingen och kunde med tiden skänka moderlandet och dess akademier sådana märkesmän som Johan Henrik Kellgren och Frans Michael Franzén. —

Med Lovisa Ulrikas frånfälle, år 1782, miste Vitterhetsakademien sitt stöd, men återupprättades av sonen under namnet »Vitterhets-, Historie-, Antiquitets- och Medalje-Academien». Såsom av namnet framgår, inskränktes den nyupprättade akademiens uppgift till förkovrandet av historisk forskning. Men samtidigt som detta den 20 mars 1786 i rådkammaren tillkännagavs, lät Gustav III kungöra, att han beslutit »*upprätta, stadfästa och gilla ett Samhälle af Ader-ton Herrar och Män till Svenska Språkets stadgande och uppodlande, samt till öfning för Vältalighet och Svenska Skaldekonsten; vilket Samhälle skall nu och evärdeligen bära namnet af Svenska Akademien, den Vi nu, så för Oss, som och för Våra efterkommande på Svenska Tronen, tage under Vår särdeles hägn och beskydd*».

Gustav III:s akademi.

Därmed hade Gustav III stiftat sig en egen akademi och utnämnde samtidigt själv dess tretton första medlemmar; de fem övriga skulle akademien välja, liksom framledes komplettera sig själv, dock så att valen alltid skulle gillas och stadfästas av akademiens höge beskyddare, Konungen av Sverige.

Bland dessa tretton första ledamöter finna vi icke mindre än sex grevar, av dem fyra riksråd — främst den här ovan nämnde von Höpken samt Axel Fredrik von Fersen, båda högt bildade och litterärt framstående män, såsom bl. a. deras efterlämnade memoarer visa — och två, oberoende av titeln, den svenska Parnassens dåvarande främsta prydnader och ännu denna dag räknade till den svenska skaldekonstens klassiker — Johan Gabriel Oxenstierna och Gustaf Fredrik Gyllenborg. Skaldernas antal ökas till fyra genom den förtjänstfulle översättaren av den romerska litteraturens mästerverk Gudmund Göran Adlerbeth och Åbo-docenten, konungens handsekreterare Johan Henrik Kellgren, den snillrikaste representanten för upplysningstidevarvets poesi i Sverige. Vidare se vi bland ledamöterna historikern Anders af Botin och ett par biskopar så-

som förkunnare av »the Himmelska Sanningar» (vilka Lovisa Ulrika negligerat), samt sist och slutligen tvenne av konungens mest betrodda ämbetsmän, statssekreteraren Elis Schröderheim och kronprinsens lärare, kanslirådet Nils von Rosenstein, vilken sistnämnde förordnades till akademiens ständige sekreterare.

Svenska Akademiens instiftelsehögtid försiggick i konungens egen erkänt skickliga regi i mycket solenna former i Stora Börsalen den 5 april 1786. Närvarande voro hela den kungliga familjen, riksråden, hovet och en talrik samling åhörare av alla stånd och kön. Konungen introducerade själv i ett briljant och ännu både läsbart och läsvärt tal de medlemmar han utvalt och presenterade dem med träffande karakteristiker, sålunda motiverande deras inval.

Då akademien senare kompletterade sig, invaldes bl. a. konungens gunstling, friherre Gustaf Mauritz Armfelt, historikern C. G. Nordin, och den vid sidan av Kellgren främste representanten för gustaviansk skaldekonst, Carl Gustaf af Leopold.

Stiftandet av Svenska Akademien med dess av Gustav III utstakade program och dess inauguration med de ceremonier som regisserats av konungen själv och som sedan följts vid dess alla högtidssammanträden, var en märkeshändelse i Sveriges vittra historia, som icke ens den dag som är mist sin betydenhet.

Det var ingalunda blott retorisk grannlåt, då konungen i instiftelseurkunden talade om aderton »Herrar och Män». Insättandet i Svenska Akademien av »herrar» dvs. riksråd och medlemmar av högadeln och vid sidan av dem vittra och annars betydande »män», vilka alla i sin egenskap av akademiledamöter skulle vara jämställda, hade en vittgående betydelse för höjandet av poeters och skriftställares sociala anseende. Att flera av herrarna även voro betydande kulturpersonligheter ävensom vittra män, är en sak för sig; och att de främsta av dessa, riksråden von Höpken och von Fersen dessutom hörde till konungens mest inflytelserika politiska motståndare, ger oss en inblick i konungens diplomatiska skicklighet, eller kanske bättre, förslagenhet. —

Offentligheten av Akademiens instiftelsehögtid och i fortsättningen av alla dess allmänna sammankomster, som firades och som firats med äkta gustaviansk festivitas och pompa, var, för att använda ett modernt uttryck, icke blott god reklam för Svenska Akademien utan även ägnad att väcka allmänhetens intresse för vitterheten över huvud taget.

Gustav III tog själv personligen del i Akademiens arbete vid dess enskilda sammankomster, vilka han, såvida han icke var förhindrad

av resor och krig, aldrig försummade. Sista gången skedde det den 10 december 1791. I detta avseende har ingen av hans efterträdare följt hans exempel, men alla ha de såsom stiftelseurkunden bestämmer varit dess högsta beskyddare, som haft att stadfästa akademiens beslut och som med sin och det kungliga husets närvaro hedrat Akademiens årliga högtidssammankomster, då priser utdelas och nya ledamöter introduceras.

Från Gustav III:s död till Akademiens 50-årsfest.

Efter Gustav III:s tragiska död har hans akademi upplevt skiftande öden. Gustav IV Adolfs förmyndarstyrelse t. o. m. suspenderade den, men konungen återupplivade genast efter sitt tillträde i regeringen som fullmyndig konung sin faders skapelse. — Svenska Akademiens tryckta handlingar prydas därför med en vacker vignett i nyklassisk stil med både faderns och sonens namnchiffer och devisen »Snille och Smak». — Samma betydelse, som Akademien haft då Gustav III personligen ledde dess verksamhet, kunde den visserligen inte mera få, men den har dock aldrig, icke i någon av dess skiften mist sin betydelse.

Enligt traditionen från Gustav III:s tid invaldes i Akademien fortfarande, vid sidan av vittra män, även »herrar». Men 1800-talets »herrar», serafimerriddare med det blå bandet, voro sällan av samma klass som de av stiftaren invalda. Sålunda klagar Esaias Tegnér, som själv fr. o. m. 1818 hörde till »de aderton» i ett brev (av 23.6. 1826 till biskop Agardh): »Man har redan förut klandrat de många band, som läggas på vitterheten; men de blå banden måste vara verkliga förbindningsband, nödvändiga för poesien och värtalighetens dödkött, hvars stora lasarett är Svenska Akademien.» Och tio år senare skriver han (3.4. 1836) till sin biskoplige vän, af Wingård: »Nu lever akad. uteslutande på sin dödsprincip, pris-skrifterna, och är endast ett declamatorium för andras arbeten. Jag undrar icke på att publiken skrattar häråt. — Det vore bättre att den upplöste sig själv än att lefva i ett sådant upplösningstillstånd. Icke så som ej de fleste af våra snillen vore upptagna i akademien, ehuru naturligtvis med mycken blandsäd, men det är ju alls icke som academici de verka.»

— Då detta senast citerade skrevs, hörde till Svenska Akademien, utom Tegnér själv, sådana skalder som Johan Olof Wallin och Frans Michael Franzén, skalden och snillrike hävdatecknaren Erik Gustaf Geijer, tvenne märkliga och mångsidiga forskare — bota-

nisten-biskopen och vidsynte nationalekonomen C. A. Agardh och den andlige fadern till 1809-års välbalanserade regeringsform, den geniale historieforskaren Hans Järta; år 1837 invaldes den världs-bekante kemisten J. J. Berzelius.

Oaktat allt sitt klander — eller kanske just därför — var Tegnér som den förste beredd att prisa Gustav III:s akademi, såsom han på ett lysande sätt gör i sin oförglömliga sång »Vid Svenska Akademiens femtioåra minnesfest den 5 april 1836», som är en genial översikt i mästerliga jamber och alexandriner över hela den gustavianska tidens vitterhet och andliga liv, där varje medlem av Gustav III:s akademi karakteriseras med överdådig träffsäkerhet, men där inte heller de märkesmän, som av ett eller annat skäl stannat utanför, glömmas. Sålunda får »Atis och Camillas» sångare, greve Creutz, som dog året före Akademiens stiftande, en vacker strof, likaså »Yttersta domens» romantiskt dystre skald, Lidner¹, för att inte tala om Bellman, som besjungs i två av sångens allra skönaste strofer med den fullkomligaste förståelse för »den störste sångare som Norden bar». Och summan av hans sång lyder:

»Där låg ett skimmer öfver Gustafs dagar,
fantastiskt, utländskt, flärdfullt, om du vill,
men det var sol däri, och, hur du klagar,
hvar stodo vi, om de ej varit till?
All bildning står på ofri grund till slutet
blott barbarit var en gång fosterländskt;
men vett blev plantat, järnhårdt språk blev brutet
och sången stämd, och lifven mänskligt njutet,
och hvad *Gustaviskt* var blev därför äfven svenskt.»

Konklusionen: Först under Gustav III:s tid nådde kulturen och det andliga livet i det svensk-finska riket den allmäneuropeiska högkulturens standard.

Akademiens nedgångstid.

Svenska Akademien hade sannerligen icke, trots Tegnérns ovan anförda brevuttalanden, sjunkit ner i någon vågdal vid tiden för dess halvsekeljubileum, då den som sagt räknade inom sin krets sådana skalder som Franzén, Wallin och Geijer, för att inte tala om festdiktens sångare, vilka alla stå, var i sin art, som fullt jämbördiga med den gustavianska tidens »siare och skalder». VågdaLEN

¹ Även Thorild nämndes med förståelse i en strof i den ursprungliga versionen, som dock petades bort av Akademiens sekreterare, Bernhard von Beskov.

upplevdes först några årtionden senare, särskilt efter det Akademiens mångåriga sekreterare, den älskvärde och intelligente sällskaps- och hovmannen och ordsprakande Tegnér-epigonen, Bernhard von Beskow, som med intresse och praktisk förmåga skött om Akademiens angelägenheter, fallit från.

Sverige ägde nämligen i mitten på 1800-talet icke några vittra snillen jämförbara med den gustavianska eller Geijer-Tegnérskas erans att placeras på Akademiens stolar. Den ende av denna klass, C. J. L. Almqvist, kunde till följd av sitt tragiska levnadsöde icke komma ifråga, lika litet som Fredrika Bremer på grund av sitt kön. — Anna Maria Lenngren hade ju av samma orsak blivit endast en aktad värdinna för akademiledamöterna, visserligen erkänd som osynlig medlem i deras krets. — Och tidens störste skald på svenskt språk, Runeberg, som man visserligen allvarligt tänkte på — både Tegnér och Beskow, med vilka Runeberg farit så illa fram i sina kritiska uppsatser, voro ense om att han borde inväljas — var, för att begagna hans eget språk, finne, och hans inval stötte på formella svårigheter. Akademien måste nöja sig med att tilldela honom sitt stora pris.

Vid slutet av 1800-talet blev den svenska litteraturen rikare, och Akademien kunde nu räkna in bland sina ledamöter tidens mest betydande skald, Viktor Rydberg, Carl Snoilsky och C. D. af Wirsén. Den sistnämnde utsågs år 1883 till Akademiens ständige sekreterare, och styrde som sådan Akademien ända till sin död år 1912. Men den uppstigande författargenerationen gillade icke hans styre, och August Strindberg, vars »Mäster Olof» icke godkänkts till pris av Akademien, ironiserar över denna inrättning, bl. a. i sin bok »Det nya riket» varur här citeras följande beskrivning av firandet av Akademiens högtidsdag:

»Den stora dagen nalkades. Det hade varit skarpskyttebal om natten på Stora Börssalen och man hade skurat och vädrat. Den bekanta estraden var uppbyggd; vaktmästaren borstade de blåklädda fåtöljerna.

Hvilka rika minnen för den gamle tjänaren: hvilka stora snillen hade icke dessa fyra smala stolsben burit; här var icke som på riddarhuset (där han också hade en liten syssla) där man fördes till sina numrerade platser, här gällde endast förtjänsten. Icke var han mycket beläst i svenska litteraturhistorien, den gamle, och att komma ihåg alla, det stod inte till. Men nog visste han i vilken stol Carl Michael Bellman suttit, ja han kunde visa, huru det var en hvit fläck efter den pudrade peruken; nog hade han reda på Lid-

ners nummer och Thorilds, och han minns som om det varit i går när Törnrosens bok (han kunde aldrig minnas namnet) höll sitt inträdestal . . . Men den här nya! Den här nya! Han måste till sin skam erkänna, att man aldrig hört talas om honom . . .»

Och Strindberg låter den gamle vaktmästaren räkna upp en hel rad namn, vilkas bärare borde ha hört eller borde höra till »de aderton».

Ingenting är lättare än att uppräknas namn på den nittonde ledamoten, ty alla tänkbara kandidater kunna i varje fall inte rymmas inom adertontalet. Utan tvivel invaldes det under Wirséns regi i Akademien — liksom även tidigare — en del personer som åtminstone för eftervärlden förblivit obekanta storheter. Men redan under Wirséns tid blevo en sådan prosans mästare som Per Hallström, och den vid sidan av Fröding, sekelskiftets genialaste skald, Erik Axel Karlfeldt, invalda i Akademien.

Akademiens nya uppblomstring.

Berömmelse och betydelse utöver landets gränser kom Svenska Akademien att få såsom utdelare av det av Alfred Nobel i sitt testamente stipulerade litteraturpriset. Från och med 1901, då Akademien första gången förlänade detta pris, har den till och med 1954 utdelat det till inalles 49 författare. Av dessa ha 9 skrivit på franska (1 belgare, de övriga fransmän), 12 på engelska (varav 6 engelsmän, 1 irländare och 5 amerikaner), 7 på tyska (av vilka två schweizare), 3 på spanska (av vilka 1 från Chile); 3 ha varit italiennare, 2 polacker, 1 indier, 1 ryss och 11 skandinaver (av vilka 4 svenskar, 3 danskar, 3 norrmän och en finne). Hur mycket av dessas produktion, som blir bestående, får framtiden utvisa, men en viss betydelse har varje mottagare av det Nobelska litteraturpriset haft åtminstone under sin egen tid. Och utdelandet av Nobel-priset har i varje fall varit en utmärkt reklam, både för Gustav III:s traditionsrika institution och för Sverige i allmänhet, som stiftaren med sitt sinne för ståten, säkert skulle ha gillat.

Vad beträffar Svenska Akademiens inhemska betydelse, så ingick institutionen, i och med att Karlfeldt år 1912 utsågs till dess ständige sekreterare efter Wirsén, i en tid av uppblomstring. Redan det ovannämnda året invaldes Verner von Heidenstam, som år 1940 efterföljdes av Pär Lagerkvist. År 1914 fick Akademien sin första kvinnliga ledamot, Selma Lagerlöf, och år 1922 invaldes det skenbart så oakademiska snillet, Albert Engström; de senast invalda

skönlitterära författarna här onämnda; om deras »odödlighet» får eftervärlden i varje enskilt fall döma.

För upprätthållandet av sitt anseende har Svenska Akademien icke mera ansett sig behöva »blå band» inom sin krets, även om icke heller sådana av andra orsaker ha ratats, men desto angelägnare har Akademien varit med inval av vetenskapens stormän. Efter Berzelius se vi bland »de aderton» Elias Fries, en värdig efterföljare av Linnés traditioner, de världsberömda upptäcktsresandena Adolf Erik Nordenskiöld och Sven Hedin, många framstående historiker såsom t. ex. banbrytaren för modern arkeologisk forskning Oscar Montelius, den geniale inspiratören inom svensk historieforskning, Harald Hjärne, och senast Nils Ahnlund och Ingvar Andersson, litteraturhistorikerna Martin Lamm, Henrik Schück och Fredrik Böök. Sveriges kanske ende originalfilosof, Chr. J. Boström har förblivit utanför Akademien, men tvenne dii minores, Hans Larsson och Vitalis Nordström, finna vi där. Av biskopar, som i tiden ansågos vara behövliga prydnader för Akademien — även utan Wallins och Tegnér's poetiska meriter — ha vi skäl att här nämna blott en, men en desto märkligare, den världsbekante uppväckaren av den ekumeniska rörelsen, Nathan Söderblom, som dessutom med glans uppbar den av Gustav III så uppskattade vältalighetens traditioner i modern och levande form.

Akademiens språkvårdande verksamhet.

»Academiens yppersta och angelägnaste göromål är, at arbeta uppå Svenska Språkets renhet, styrka och höghet, så uti Vettenskaper, som serdeles i anseende til Skaldekonsten och Vältaligheten uti alla thes tilhörande delar, jemväl uti then, som tjenar at tolka Himmelska Sanningar», så lyder § XXII i Svenska Akademiens stadgar, som stadfästes på Stockholms slott den 20 mars 1786 och som veterligen icke sedan blivit ändrade eller tillökta.

Genom inval av den störste svenske psalmdiktaren, Johan Olof Wallin, och den svenska kyrkans man, vars vältaliga förkunnelse ljudit långt utanför Sveriges gränser, Nathan Söderblom, har Svenska Akademien otvivelaktigt fullföljt bestämmelsen i paragrafens sista moment.

Sitt lands vitterhet har Svenska Akademien, trots all kritik, i det hela taget på ett storartat sätt främjat, om än icke genom sina pristävlingar — vilka, i förbigående sagt år 1912 avskaffades — så genom sina pris, som ha tilldelats även författare på svenska språ-

ket utanför Sverige¹, och framförallt genom att med sitt ledamotskap hedra skalder och författare, bland vilka vi finna, om än icke alla, så dock en stor del av svenska litteraturens stormän och klasiker samt många förtjänstfulla vitterhetsidkare för övrigt.

Också vetenskapen har, så som ovan påpekats, hedrats av Akademien genom inval av betydande forskare, även utanför de humanistiska disciplinerna, gärna med litterära förtjänster. Bland de invalda vetenskapsmännen se vi, i synnerhet från och med 1800-talets senaste årtionden, ett flertal språkforskare, börjandes med J. E. Rydqvist och K. F. Södervall till Esaias Tegnér d. y. och andra.

Avsikten härvid var otvivelaktigt att tillföra Akademien krafter kapabla att fullfölja bestämmelsen i den ovan citerade paragrafens första moment, vilket Gustav III pointerar i Akademiens fundationsbrev, där han ger tillkänna, att han stiftat det nya samhället av aderton ledamöter »till Svenska språkets stadgande och uppodlande» och ytterligare inskräper i sitt lysande invigningstal, där han vid karakteriserandet av varje av honom utsedd ledamot framhäver den ifrågavarandes förtjänster i avseende på svenska språket.

I stadgarnas XXIII paragraf fortsättes den föregående paragrafens tanke med följande konkreta bestämmelse: »Ty åligger Akademien at utarbete en Ordbok och Gramatica, jemte sådane Afhandlingar som bidra kunna til stadga och befordran af god smak.»

Både genom uppsatser tryckta i Akademiens handlingar, såsom t. ex. Leopolds »Undersökning om Grunderna till Svenska Stafsättet» (1837), och genom separata utgåvor — till den mest betydelsefulla av dessa komma vi senare — har den sistnämnda av dessa åligganden uppfyllts, och genom utgivandet (1836) av »Svenska Akademiens Språklära», författad av skolrektor L. M. Enberg, som enligt Tegnér tagits till Akademien »varken från den franska eller tyska skolan utan från trivialskolan», har Akademien åtminstone formellt, även utfört åliggandet att utarbete en grammatik. — Att Enbergs grammatik inte hade något större värde, är en sak för sig, välkänd även för Akademien och samtiden.

Den 10 februari 1787 beslöt Akademien att börja med ordboksarbetet. Det skulle ske efter Franska Akademiens mönster sålunda, att alfabetets bokstäver fördelades bland ledamöterna genom lottning. Det är icke behövt att här relatera fortgången av detta ar-

¹ Utom Runeberg ha pris utdelats till Zacharias Topelius, Emil Zilliacus, Yrjö Hirn, Arvid Mörne, Werner Söderhjelm, Gunnar Castrén och Eirik Hornborg, vilka alla måste anses stå i främsta ledet bland vittra författare på svenskt språk.

bete förrän det, cirka hundra år efteråt började ge resultat. År 1883 beslöt nämligen Akademien att på ledamoten, professor Wiséns förslag sätta igång ett ordboksarbete enligt moderna språkvetenskapliga principer, och år 1893 kunde första häftet av »Svenska Akademiens Ordbok» ges ut från trycket. År 1954 har arbetet hunnit till ordet *Prästinna*, med vilket ordbokens 20:e band avslutas. Det beräknas att ordboken kan bli komplett till Akademiens tvåhundraårsjubileum. Härmed kommer det väldiga arbetet, att med vetenskaplig noggrannhet inventera det svenska språkets samlade ordskatt, att vara slutfört.

Detta i och för sig mycket prisvärda och förtjänstfulla företag var och är dock icke det »yppersta och angelägnaste göromål», som i dess stadgar inskärpes, och som Akademiens direktör vid högtids-sammankomsten år 1787 formulerade med orden »att göra språket mera stadgat, höjligare och rikare», med andra ord, att giva råd och normer vid rättstavning och ordval vid svenska språkets skriftliga och muntliga behandling.

Även med detta mål i sikte har Akademien visserligen arbetat, men först år 1874 ledde det till positivt, praktiskt resultat i och med utgivandet av »Svenska Akademiens ordlista», som var avsett till rättesnöre för svenska språkets skriftliga bruk. Såsom sådan har denna ordlista, som år 1900 kom ut i en 7:e, försiktigt reviderad upplaga och varit påbjuden för ämbetsverkens skrivelser, verkligen varit ägnad att stadga svenska språkets ortografi och ordval.

Vid förberedandet av denna 7:e upplaga varslades dock oråd. Akademiemedamoten Esaias Tegnér d. y. påpekade nämligen, att »staten hade tagit den ortografiska frågan om hand» och särskilt genom »*Folkskolans läsebok* stadgat en rättstavning med vilken akademiens bör bringas till överensstämmelse».

Härvid svarade akademiemedamoten Hans Forssell: »Det kan icke för akademien vara likgiltigt, om allmänheten förlorar tilliten till dess auktoritet på ett område, där knappast någon annan auktoritet hittills funnits, och akademien tillintetgör själf denna auktoritet, om hon såsom andra nystavare vart tionde eller femte år förändrar sina stafningsregler.»

Icke desto mindre stadfästes genom kungliga cirkuläret av den 7 april 1906 införandet av en ny ortografi i skolorna, varvid Akademien icke ens åtspordes. »Härmed var Svenska akademien såsom auktoritet i dylika frågor avsatt och dess ordlista hänvisad till antikviteterna», säger professor Henrik Schück i sin »Svenska Akademiens historia» (VII, s. 564).

Påbudet av år 1906 föranledde en väldig protest, avgiven av 40 000 personer, och nu remitterades frågan verkligen till Svenska Akademien, som föreslog, att den moderat reformerade stavningen i Ordlistans 7:e upplaga skulle få gälla. Förslaget föranledde ingen annan åtgärd än att nystavningen påbjöds även för ämbetsverken.

Från och med denna tidpunkt är alltså Svenska Akademien definitivt fråntagen den av Gustav III tilldelade uppgiften att värna »svenska språkets renhet, styrka och höghet», och uppgiften har övertagits av regeringen, icke av Guds utan majoritetspartiets nåde. Språkriktigheten har här, liksom på många andra håll, gjorts till en politisk fråga, och regeringen har i sin maktfullkomlighet gått ännu längre i mästrandet, ja i förarmandet av »årans och hjältarnas språk» genom att förbjuda användandet av verbens pluralformer i vissa officiella skrivelser med den påföljd, att vi nu kunna läsa kommittébetänkanden, avfattade i en otymplig kurialstil, där verbens singularformer efter subjekt i pluralis sticka i ögonen som nya lappar i ett gammalt, utslitet kläde.

Svenska Akademien hade efter allt detta svårt att följa med denna »utveckling i rätt riktning», såsom Grönköpings Veckoblad skulle uttrycka saken, men utgav dock så småningom år 1923 en 8:e upplaga av sin ordlista, där den regeringsbestämda nystavningen visserligen följdes, men alternativ med äldre stavsätt upptecknats för fall, där nystavningen kunde ge anledning till oklarhet, en åtgärd, vartill desto mer skäl förelåg, då ett ens tillnärmelsevis fonetiskt skrivsätt i ett språk med så pass gammal kulturtradition som svenskan och med sin mängd av låneord från olika språk i varje fall är ogörligt. — Nynorskans exempel är avskräckande. — I ordvalet följer denna upplaga ännu god smak och svenskans bildningstraditioner.

Dock, i ordlistans 9:e upplaga, som utkom 1950, har Akademien fullständigt kapitulerat, icke blott i fråga om ortografin utan även i ordvalet, där den odemokratiska uppgiften att sovra språket fått vika för ett reservationslöst upptecknande även av sådana ord, som talspråkets slarv och talarnas obildning skapat (t. ex. »byggnation» och »borteliminera» m. m.). I ett arbete, vars utgivande bör ha stått under Akademiens kontroll (Almfelt, Svenska Akademien, Sthlm 1954), tycks t. o. m. förbudet att använda verbens pluralis ha åttlytts.

Svenska språket har dock under senaste tid visat en så förfärande glidning mot — såsom akademieledamoten, professor Nils Ahnlund i en tidningsintervju säger — en »basic swedish» enligt principen »världen runt med trehundra ord», plockade ur den egna och ameri-

kanska slangen, att Akademien, trots allt icke kunnat helt svika sin av sin grundare påbjudna språkvårdande uppgift. Det har senast skett genom det, på dess uppdrag av professor Erik Wellander utgivna utmärkta arbetet »Riktig svenska. En handbok i Svenska språkets vård», varav en 2:a upplaga kommit ut år 1941 och vars utgivare i sin bok och även på andra sätt försökt — förtvivlat — kämpa mot svenska språkets degeneration och degradering till en slarvig, fattig och traditionslös slang och dymedels fullfölja Svenska Akademiens uppgift att »bidraga till stadga och befordran av god smak» i svenska språkets bruk.

Den 20 december 1954.

De »blå band», som av stiftaren och därefter av Svenska Akademien själv invalts att taga säte bland de aderton, ha varit förtjänta höga ämbetsmän, ofta även betydande politiker, med eller utan litterära meriter. Statsmän i ordets fulla betydelse finna vi bland dem mycket sällan. Denna äretitel kunna vi knappast ge ens åt de gustavianska blå banden, än mindre senare tiders serafimerriddare i Svenska Akademien. Ett undantag, ha vi i stolen nr 17. Bland dess innehavare, oberäknat ett par höga ämbetsmän, se vi först och främst Gustaf Mauritz Armfelt, vars statsmannagärning dock inföll först efter det han lämnat Sverige och Svenska Akademien, alltså i finsk, icke i svensk tjänst, vidare Louis Gerhard de Geer, som åtminstone i inhemsk betydelse väl måste anses vara mera än en politiker, och Hjalmar Hammarskjöld, som icke blott visade en statsmans förutseende och självständighet såsom regeringschef i en mycket svår både inrikes- och utrikespolitisk situation, utan även hade internationellt anseende som en betrodd auktoritet på den mellanfolkliga rättens område.

Till hans efterträdare på stolen nr 17 har 1954 valts hans son, om vars inrikespolitiska insatser vi icke vilja här uttala oss, men som nu bekläder en så omfattande, för att icke säga världsfamnande post som generalsekreterare för de Förenade Nationerna, att honom icke kan förmenas statsmannens äretitel.

Det var därför naturligt att professor Nils Ahnlund såsom direktör för Svenska Akademien öppnade högtidssammankomsten den 20 dec. 1954 med en lika värtalig som saklig och tankeväckande parentation över den störste statsmannen i svenska rikets hävder, Axel Oxenstierna, från vilken övergången till kanske de enda statsmän med internationell betydelse som Sverige därefter ägt, Hjalmar

Hammarskjöld och hans son, som nu hade att intaga sin faders plats bland de aderton, var osökt.

Att högtidssammankomsten i Stora Börssalen försiggick enligt det solenna gustavianska ceremonielet, är det onödigt att här påpeka, och att Hammarskjöld junior framförde ett inträdestal, som icke blott formellt var fullt värdigt Akademiens traditioner utan även till sitt innehåll, som gav uttryck för sonlig kärlek och vördnad och visade förståelse för och uppskattning av faderns statsmannagärning, säkerligen hörde till de mest betydande tal, som den högtidsklädda publiken i Stora Börssalen kunnat lyssna till. Dag Hammarskjöld slutade sitt tal med att citera sin faders slutord vid försvarsfrågans behandling i Första Kammaren år 1925: »Vem som tar initiativet, vem som övar inflytandet, är så oändligt likgiltigt gentemot den stora frågan: att vårt fosterland skall bli tryggat för framtiden.»

I dessa ord», fortsatte talaren, »samlades för nittonåringen på riksdagsläktaren» — och nu för varje tänkande åhörare av hans tal — »ett liv i tro på rätten och en självutplånande tjänst under ett ansvar, som enar oss alla».

Parentationen över Axel Oxenstierna, inträdestalets hyllning till Hjalmar Hammarskjöld och svarstalets sammanfattning av det som nu sagts om en sann statsmans väsen, allt detta återkallar i minnet Gustav III:s ord om den uppgift han förelade sin akademi: »ära store Mäns minne, det är bjuda deras avkomma att dem likna» och sålunda bära deras och därmed det svenska fosterlandets ära till eftervärlden.

Svenska Akademiens högtidssammankomst den 20 december 1954 var en högtid, som lämnade åhörarna ett oförglömligt minne och en övertygelse att Akademien icke blott genom sin över ett och ett halvt århundrade utsträckta verksamhet uppfyllt sin stiftares mening, utan ock ännu denna dag har en uppgift att fylla.